

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертацію
МУСАЄВОЇ РОСАЛИ ШАХІН КИЗИ
ОСОБЛИВОСТІ АКТУАЛІЗАЦІЇ РОЛЕЙ СУБ'ЄКТА
В КОМУНІКАТИВНІЙ СИТУАЦІЇ «БЕСІДА ДРУЗІВ»
(на матеріалі англомовних ігрових кінотворів),

подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
зі спеціальності 10.02.04 – германські мови

Сучасні лінгвістичні дослідження характеризуються значною увагою до висвітлення процесів вербалізації позамовних сутностей та особливостей передачі відповідної інформації у мовленнєвій формі, що не дозволяє залишити поза увагою науковця людський фактор як процесу когніції, так і перебігу комунікації. Сучасний комунікативний простір людини містить гармонійні та конфліктні ситуації. Саме дружба закладає фундамент гармонійних міжособистісних стосунків. «Життя наше — це подорож, а дружня бесіда — візок, що полегшує мандрівникові дорогу» (Г. Сковорода). Саме в персональному (особистісно-орієнтованому) дискурсі (за В. Карасиком) мовець виступає як особистість у всьому багатстві свого внутрішнього світу. Психологічними параметрами дружніх стосунків, дружнього спілкування є взаємна прихильність комунікантів, відчуття психологічної підтримки, взаємодопомоги, ширості.

Як справедливо зазначає дисертантка, застосування когнітивно-комунікативного підходу до аналізу лінгвальних об'єктів уможливорює висвітлення характеристик комунікативної ситуації «Бесіда друзів», що є **актуальним**, оскільки сприяє встановленню актуалізованих у ній ролей суб'єкта.

У межах зазначеного підходу авторка використовує, зокрема **метод** когнітивного моделювання, мовленнєвоактового та прагмасемантичного

аналізу, елементи конверсійного аналізу для досягнення поставленої **мети**, а саме – визначення типів і підтипів комунікативної ситуації «Бесіда друзів» на основі виявлення та вивчення актуалізованих у ній ролей англомовного суб'єкта.

Для досягнення цієї мети дисертантка виконала низку конкретних **завдань**, зокрема змодельовала комунікативну ситуацію «Бесіда друзів» у статичному та динамічному вимірах; встановила потенціал ролей, актуалізований англомовним суб'єктом у комунікативній ситуації «Бесіда друзів»; охарактеризувала кожен з виявлених ролей щодо її когнітивних, комунікативних характеристик та способів і засобів її вербалізації; виявила характер зв'язків між актуалізованою роллю суб'єкта та характеристиками досліджуваної комунікативної ситуації.

Обґрунтованість і достовірність основних положень і висновків дисертації забезпечуються опрацюванням великої бази теоретичних джерел (305 позицій), релевантної методології та принципів дослідження, що дозволило здійснити якісний аналіз достатнього за обсягом емпіричного матеріалу – 2 567 дискурсивних фрагментів, отриманих зі скриптів 76 англомовних фільмів та епізодів серіалів, розміщених у мережі Інтернет.

Предметом дослідження є рольовий потенціал у сукупності його когнітивних підвалин, комунікативних особливостей та засобів вербального втілення у взаємозв'язку із варіюванням характеристик цієї комунікативної ситуації. Послідовно вивчаючи ці особливості та характеристики, Р. Мусаєва отримує низку нових результатів, які узагальнюються в положеннях, що виносяться на захист.

На особливу увагу заслуговують такі **науково нові та теоретично** вагомі здобутки авторки:

- схарактеризовано комунікативну ситуацію «Бесіда друзів» як репрезентанта дискурсу дружби;
- розроблено статичну та динамічну моделі цієї ситуації;

- запропоновано та впроваджено в дослідницьку практику принципи аналізу вербально об'єктивованих ролей суб'єкта дискурсу;
- виявлено потенціал ролей, актуалізованих англомовним суб'єктом у комунікативній ситуації «Бесіда друзів»;
- вивчено когнітивні, комунікативні та власне вербальні особливості кожної реалізованої ролі;
- з'ясовано типи та підтипи комунікативної ситуації «Бесіда друзів», визначено їхні взаємозв'язки з актуалізованими ролями суб'єкта.

Крім того, дисертаційна розвідка Р. Мусаєвої є **теоретично ваговою**, оскільки робить внесок у низку теоретичних дисциплін, у дискурсологію, прагмалінгвістику, комунікативну та когнітивну лінгвістику, комунікативно-функціональні студії.

Позитивне враження справляє лінгвістична обізнаність авторки дисертації та її дослідницькі здібності, уміння переконливо викласти власну точку зору. Розв'язуючи поставлені в дослідженні завдання, дослідниця висловлює нові та оригінальні думки, робить цікаві у науковому відношенні спостереження. Зрілим є висновок авторки про те, що роль суб'єкта – це лінгвоментальний та лінгвокомунікативний конструкт дискурсу, основу якого складає актуальне для вербальної комунікації декларативне та процедуральне стереотипне знання. Співвіднесення вербального внеску суб'єкта з цим знанням дозволяє усім учасникам взаємодії зрозуміти, яку роль актуалізує суб'єкт.

Вартим на позитивну оцінку є твердження авторки про кластерні ролі суб'єкта у кооперативному та некооперативному типах ситуацій. У кооперативному типі комунікативної ситуації «Бесіда друзів» актуалізовано кластерні ролі: ДРУГ-ПРИЄМНИЙ СПІВРОЗМОВНИК, ДРУГ-ДОВІРЕНА ОСОБА, ДРУГ-ПОМІЧНИК. Для комунікативної ситуації «Бесіда друзів» некооперативного типу характерна невідповідність актуалізованої ролі суб'єкта властивим англомовній лінгвокультурі знанням та уявленням про можливі моделі

вербальної поведінки друга. У цьому типі комунікативної ситуації актуалізуються кластерні ролі ДРУГ-КРИТИК та ДРУГ-БАЙДУЖА ОСОБА.

Практичну цінність рецензованої дисертації вбачаємо у використанні результатів і висновків дослідження в навчальних дисциплінах з теоретичної граматики англійської мови, лінгвістики тексту, загального мовознавства; у спецкурсах з дискурсології, комунікативної лінгвістики, теорії мовної комунікації, когнітивної лінгвістики, лінгвокультурології, лінгвістичної конфліктології.

Основні теоретичні положення і результати дисертації викладено у 12 **наукових працях** Р.Мусаєвої – 4 статті у наукових фахових виданнях України, 1 – у закордонному спеціалізованому виданні, 7 тез доповідей на наукових конференціях. **Апробацію** теоретичних положень та результатів дисертації здійснено на 9 наукових і науково-практичних конференціях різного рівня. Автореферат і наукові публікації адекватно відбивають зміст дисертації.

Констатуючи належний рівень виконання дослідження, уміння авторки оперувати основними і неосновними поняттями заявленого напрямку, володіння визначеними методами дослідження, зазначимо, що дисертація, яка розглядається, дає ґрунт для роздумів та дозволяє висловити авторці деякі побажання на майбутнє щодо поліпшення оформлення результатів наукового пошуку:

1. Виникають окремі запитання до дисертантки стосовно деяких складників термінологічного апарату. Авторка використовує у роботі *англомовний кінодискурс* (див., напр., назви розділів 2 і 3) та *англомовні ігрові кінотвори* (див., напр., назву дисертації). Очевидно, що останній термін вужчий по відношенню до першого. Як авторка обґрунтує паралельне використання зазначених понять і як визначає співвідношення між ними?

Говорячи про межі дискурсивного фрагменту у матеріалі дослідження, авторка зазначає, що кожен з них збігається з мовленнєвим ходом. Як

правило, мовленнєвий хід пов'язують з певною стратегією та/або тактикою, але у роботі не йдеться про тактико-стратегічну характеристику комунікативної ситуації, а здійснено мовленнєвоактовий та конверсаційний аналізи. Як дисертантка визначає мовленнєвий хід та співвідносить його з мовленнєвим актом?

2. Предметом дослідження заявлено «рольовий *потенціал* у сукупності його когнітивних підвалин, комунікативних особливостей та засобів вербального втілення у взаємозв'язку із варіюванням характеристик комунікативної ситуації «Бесіда друзів». За предмет дослідження обрано *потенціал*, що є нелінгвістичним терміном, і це є цікавим і новим. Традиційно предметом дослідження слугують певні мовні засоби. Хотілося б, щоб авторка уточнила трактування терміну *потенціал* з мовознавчої позиції.

3. На думку опонента, важливим для аналізу комунікативної взаємодії є такий параметр, як хто задає тематику спілкування, тобто виступає ініціатором бесіди друзів, оскільки це визначає комунікативний статус співрозмовника. Чи брала авторка до уваги комунікативний статус співрозмовника і чи враховувала його вплив на перебіг комунікації?

4. Хотілося б також, щоб дисертантка пояснила, як співвідносяться та взаємодію концептуальні структури, задіяні для проведення дослідження: матриця, фрейм, стереотип.

5. Висновки до роботи є дуже розлогими, займають 9 сторінок (с.188-196). Виклад результатів дослідження потребує більшої чіткості та структурованості. Також бажано було б збалансувати репрезентацію теоретико-методологічного підґрунтя та власне дослідницької частини.

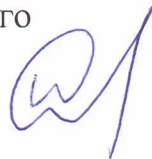
Зроблені зауваження не зменшують загальної позитивної оцінки дисертації, вони не стосуються змісту основних положень дослідження і не ставлять під сумнів достовірність отриманих результатів та сформульованих теоретичних висновків. Вважаємо, що за своєю актуальністю, новизною, теоретичною й практичною значущістю отриманих результатів, а також

науковим рівнем виконання дисертаційне дослідження «Особливості актуалізації ролей суб'єкта в комунікативній ситуації «Бесіда друзів» (на матеріалі англомовних ігрових кінотворів) є оригінальним завершеним дослідженням, яке за змістом та оформленням відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13 "Порядку присудження наукових ступенів", затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року № 567 зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 656 від 19.08.2015, № 1159 від 30.12.2015 та № 607 від 15.07.2020, а її авторка – Мусаєва Росала Шахін Кизи – заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови.

Офіційний опонент:

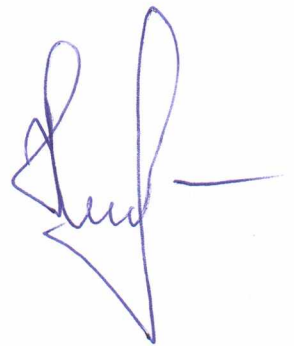
доктор філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії і практики
перекладу з англійської мови

Інституту філології Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

Людмила СЛАВОВА

ПІДПИС ЗАСЕДНИКА
ВЧЕБНОГО СЕКРЕТАРІАТУ
КАРАУЛЬНА Н.В.
08.10.2020р.

Відгуки одержано

13.10.2020р.

В.О. Вченого секретаря

В.В. Богданенко